

Želno

František Pavel, 1966

Želmem je odedávna nazýváno údolíčko severně od Komařic, sevřené dvěma stráněmi. Jehličnaté a listnaté porosty jsou na jihozápadním spádu střídány cípatými poli a travnatými paloučky a mokřinami. Na střížovské straně hraničí Želno s poli Plané Hory (1409 ... limitibus agrorum vilae Komaritz dicta Planahor adjacent. Libr. erect. VIII, 63), severněji pak s Otíncem a lomeckými pozemky, k východu přechází na pozemky řevnovické. Rozdrobená půda v Želně a komařická pole na Plané hoře bývaly selské, zatímco větší plochy blízko u vsi náležely k panskému dvoru.

Od lesa Čerklína a řevnovických členitých svahů přitékají stružky spojující se na historické půdě Želna s pramenem svaté Barbory a dalšími v plynulý potůček. Ten ubíhá na jihozápad kolem samoty U Hodináře, podtéká silnici Komařice - Střížov - České Budějovice, míjí samoty U Feslů, Nedorostů (Židovinu) a Nový Mlýn. Proti Pašínovicům vtéká zprava do řeky Stropnice. Ranné osídlení okolní krajiny je prokázáno drobnými zprávami arcibiskupského archivu a archivu bývalé země České v Praze, archivu gubernia aj., obvykle v souvislosti s jinými událostmi, buď válečnými nebo morem, suchem apod.

Dalším svědectvím jsou dosud užívaná pomístní označení pozemkových tratí v Komařicích, např. Ozd (pro chmelnici), Pojžár (pole upravené po vypálení lesa). Jiným dokladem byly v minulosti nacházené zlomky bronzu a keramiky. Na řevnovické straně Želna, na poli zvaném Bochník, pátral a sbíral odborný učitel Eduard Moravec ještě v letech 1923 - 1928. Na východ odtud, 1 km vzdušnou čarou přes Řevnovice, je zaniklé hradiště - nyní zalesněný kopec Na Hradci - strmě spadající k řece Stropnici, dalších 900 m odtud jsou prokopané mohyly zvané Na hrobech /pod lesem Štěpánkou).

Želno samé je v lidovém podání označováno jako útočiště dávných obyvatel, jimž nepřítel spálil domovy, jindy je míněno jako kultovní místo doznívajícího pohanství, kde naši předkové oplakávali své zemřelé. Podepřít tyto zkratky není v mojí moci. Nápadné však je, že jak v minulých stoletích, tak i v současnosti zádumčivé Želno láká hloubavé jedince. V dohledné době bude Želno v nejnižších položených místech částečně zaplaveno vzdutou vodou z přehrady na Malši.

Původní komařický archiv s nejstaršími záznamy od 12. století shořel roku 1588. Nedozvíme se, zda hráze tří rybníků v Želně rozervala živelní pohroma, nebo zda je prokopal nepřítel. Souvislé zprávy o Želně můžeme sledovat až po roce 1623, kdy koupil komařický stateček konvent vyšebrodského kláštera. V prvních letech po změně majitele ohněm zničeného zámku i hospodářství jsou i záznamy chudé. Omezují se na obyvatele poddanských vesnic a vyrabované dvory Komařice, Habří a později Stropnice. Ve spálených vesnicích bylo jen několik obnovených chalup, jak svědčí protokoly o požárech a nevymahatelnosti kontribucí. V těch letech Planá hora (515 m.n.m.) znovu zplaněla. Teprve po roce 1649, když poslední nepřítel odešel ze zmučené země a prořídle původní české obyvatele posílili němečtí dosídlenci, půda začala z lidské práce znovu rodit a také písemných zpráv přibýlo.

Cisterciáci si vyzkoušeli čisté prameny Želna a dva z nich odvedli samospádem dřevěným potrubím do statku v Komařicích. Nejvydatnější pramen - sv. Barbory - je položen příliš nízko a nemohl být do vodovodu pojat. Byl odedávna považován za léčivý proti očním neduhům. Nad ním byl při cestě ještě donedávna zavěšen na stromě obraz sv. Barbory.

Tam, kde je nyní kaplička sv. Bartoloměje, stávala po 103 roky větší zděná kaple téhož světce, jindy uváděná jako filiální kostelík farního chrámu sv. Martina ve Střížově. Podle zápisů, jež jsem před 15 lety četl na střížovské faře, byla kaple dostavěna r. 1679 a 3. srpna téhož roku slavnostně vysvěcena. První mše byla v ní sloužena 23. 4. 1680. Bylo to za prvního duchovního, administrátora v Komařicích P. Jakuba Puffra, Čecha, narozeného r. 1611, zemřelého r. 1683.

Historik Sommer uvádí rok postavení kaple 1677 a Trajer rovněž 1677. V historickém popisu diecése udává, že kostelík vysvětil vyšebrodský opat Johann Clawey, za účasti svatokorunského opata Matyáše Ungera, hraběte Buquoye a jeho choti. Rozměry a vzhled stavby nepodařilo se mi (pro přestěhování komařického archivu z Vyššího Brodu do Třeboně) zatím zjistit. V poznaných pramenech jsou udány obsahové míry (sáhy) k ohodnocení zednické práce, za kterou, to jest zdivo, klenbu, dlažbu, leseny (lizény) a omítky, bylo zapláceno 226 zlatých a 40 krejcarů. Posoudíme-li, že dlažby bylo 30 čtverečních sáhů a kolik sáhů měly tříštřevíční zdi nad soklem, něco přes 3 sáhy vysoké, bylo to asi 15,30 m délky a 7,90 m šířky zvenčí. Kaple měla dva štíty, podle dvojnásobných říms byla barokní.

Vtírá se otázka, co vedlo cisterciáky k této stavbě v době, kdy zámek sám byl v tak žalostném stavu. Vždyť Ctibor Kořenský musel Komařice prodat právě proto, že po dvojnásobném požáru nebyl s to udělat víc, než budovu zastřešit. Záměr k stavbě lze hledat v nějakém slibu za vyslyšení prosby - příležitostí bylo po roce 1618 mnoho. Vzpomeňme např. dne 18. 6. 1619, kdy Uhři vydrancovali zámek a dvůr zapálili, nebo na nový požár zámku a dvora s pivovarem 24. 8. 1620, kdy za hrozné bouře blesk znovu zapálil zámek a všecko shořelo. Bylo to právě na svátek sv. Bartoloměje. A potom válka napořád topila náš kraj v krvi, plamenech a hladu. První cisterciácký správce statku fráter Hans Negelin má v příjmové straně deníku svého jednoduchého účetnictví za dobu od „24. Aprille - 16. Octobris 1646“ zápis, že podle register na stavbu Božího domu sv. Bartoloměje dáno 46 zl. 23 kr.

Další pohnutkou ke stavbě svatyně na tak odlehlém místě, jež mohlo polohou později vyhovovat jedině osadníkům z Jedovar, Veselky nebo Ostrolovského Újezda, mohla být víra lidí v zázračnou moc pramene sv. Barbory. Vždyť tou dobou a ještě potom další dvě století - bylo na osadě a tudíž všeobecně i jinde mnoho slepců. Způsobovala to nedostačující jednostranná výživa a téměř každoroční strádání chudých lidí na jaře, předení lnu a tkaní při čadících loučích, ruční práce v potu tváře při okopávkách v polích aj. Byla tedy zbožná víra v ochranu proti oslepnutí častým vymýváním očí zdravou vodou, spolu s vírou v léčivost pramene v Želně a uzdravení bolavých očí na přímlyvu Panny Marie nebo jiných svatých pochopitelná. Střížovský farář P. Metod Novák psal komařickému správci Haffnerovi „ Považuju po meji Smrti, aby se swiedomitě dala slepeym: Kassowey v Komarzcich 50 zl., Margaretě Ticzka w Strasskoviczich 100 zl., slepey ssewcowey v Strasskoviczich 100 z., Slepey u Uczulu v Strzizowie 50 zl., Kaczi Koubek u Uczulu 50 zl., Hawlovy Reisinger 100 zl., Marigy Felenda Ssewcowey ze Strzizowa 100 zl. Podepsan Method Nowak farař“. A to mohl podarovat jen těch několik, které znal.

Po vysvěcení kostelíka mu řádoví bratři i věřící věnovali všestrannou péči. Opravili přístupové lesní cesty, a tak potom údolíčko často ožilo zpěvem a modlitbami poutníků. Docházeli sem nejen z farností pod patronací klášterů vyšebrodského a zlatokorunského, ale zastavovala se tam i procesí putující z jiných osad na vzdálenější a vyhlášenější místa. V pamětní knize jsou uvedena jmenovitě jen častější procesí z Ledenic, Boršova, Olešnice a Doudleb.

Střížovská osada tam slavívala letní pouť - tzv. obžínkovou - na sv. Bartoloměje, byla-li neděle 24. srpna, jinak poslední neděle v srpnu. Na pouti sem přijížděli prodávat i nezbytní kramáři, obuvníci a sedláři. Podnes jsou ve skrývce zeminy hojné střepey z nádobí. Po odpoledním požehnání vyhrávali na prostranství před kostelíkem muzikanti a chasa na trávníku tancovala. Podle ústního podání kupoval šenkýř, který tam venku šenkoval komařické pivo, nové botky té dívce, kterou chlapci vyvedli k tanci jako první.

V josefinské době došlo ke zrušení kostelíka. Zprávy o tom se rozcházejí. Sommer udává, že se tak stalo na vyšší rozkaz roku 1780, Trajer napsal, že byl kostel r. 1787 zavřen a prodán za 50 zlatých a na jeho místě že jsou již jen jednotlivé kameny - rozvaliny (vydání Trajera z r. 1861). Vysvětluji to tak, že zrušení kostela nenastalo hned po vydání dekretu, ale že bylo vrchností i věřícími všemožně oddalováno. Nebyl patrně ani velký zájem o stavební materiál, zejména proto, že odtud byla nesnadná doprava. Chudí poddaní měli tou dobou větší zájem o Raabovu pozemkovou reformu, při níž bylo rozděleno 8 klášterních dvorů. V našem kraji to byl dvůr Stradov a Melhüttel, tj. Lhota u nynější Heřmaně.

Oltářní obraz Umučení sv. Bartoloměje byl přenesen do farního kostela ve Střížově, jehož druhým patronem je tento světec dodnes. Z jedněch kamenných veřejí někdejšího poutního kostelíku - zkrácených - je upraven vchod do sklepa v usedlosti čp. 11 (u Joglů) v Pašínovicích, ostatní větší kameny byly pak užity na vesnických

stavbách v okolí. Ještě sto let po zrušení byly na místě znatelné základy kostela a naše maminky si při pasení dobytka v Želně hrávaly se střípky nádobí, omítek a okenních skel.

Panství cisterciáků zde trvalo celkem 303 roky a nebylo již stíháno tak častými požáry statku. Rozpadlo se po roce 1926. V Želně je připomíná dovedně tesaný žulový kříž z r.1842, ve stínu tří lip na rozcestí stoupajícím na Planou horu. Dřevěný kříž označující níže u potoka místo tragické smrti hajného Josefa Průky už nebyl po schátrání na sesouvající se jílovité půdě obnoven. Ten hajný se narodil 9. 3. 1822 jako syn panského baštyře v Pašínovicích. Dostal hájovnu a oženil se s vdovou o sedm let starší, krasavicí Hintermüllerovou, rozenou Hlachovou z Plava. Dřevěný kříž připomínal jeho smrt nešťastnou náhodou, lidé však dávali vinu nevěrné manželce.

Voda budoucí přehrady přikryje milosrdně i osudy někdejších obyvatel samoty čp. 27 U Hodinářů: myslivce Husara, hodináře Ziegrossera, rodiny Šajblovy a Filipovy, nyníjších Lhotských, nebo z čísla popisného 24 U Nedorostů, kde v 18. století bydlil koželuh Fišer a pracovníci z panské flusárny, potom samotu obývali Židé, kteří jí dali na nějaký čas i místní název, po nich následoval kolář Pavel, obchodníci Johaník a Vaněček. Už dávno spadla panská flusárna naproti pile u Nového mlýna, u něhož socializace zastavila turbínu před deseti lety.

Marně bychom si vybavovali z paměti do skutečnosti obrazy z dětství, kdy jsme na cestičkách Želna vidávali a potkávali oblíbené kněze v řeholních šatech s breviářem v ruce, např. P. Bohumíra Sukdola nebo P. Gererda Nýdla, oba z Úsilného, P. Mariána Holbu - rodáka lišovského, P. Adolfa Šindeláře a jiné, kteří také někdy oblíbeni nebývali. Louka na níž kostelík stával, byla před pěti lety zorána a je na ní vysázen les.

Zůstala jen žulová kaplička, kterou ke cti sv. Bartoloměje dal roku 1900 postavit teolog a historik ThDr. Ondřej Putschögel (*11. února 1822 Omlenice, Kaplicko). Býval v Komařicích duchovním administrátorem spolu s P. Felixem Dickem. Zemřel hned v roce následujícím po stavbě, dne 30. dubna 1901. Na rozdíl od ostatních kamenných barokních křížů a kapliček v okolí Komařic je tato v secesním slohu. Na podstavci jsou vytesána počáteční písmena zakladatele: P. Dr. E. P.

Ve stínu dvou lip se v létě občas zastaví samotáři nebo turisté, pravidelnými návštěvníky jsou důchodci, kteří si sem chodí odpočinout na svoji lavičku. Ztichlé porosty probouzí jen řev přelétajících tryskových letadel a hlomoz dopravy z nedaleké silnice. Vítr současnosti sem občas zanese úryvky zpráv místních rozhlasů ze Strážkovic nebo Střížova, když skupináři JZD rozdělují práci. Hluk traktorů z okolních polí a luk sem doléhá jen tlumeně a jeho ozvěnu do ztracena pohlcuje zelený les ...

Pramen: střížovské matriky, archiv panství komařického, makulatura ze sběru.

Vyšlo v časopisu Výběr z prací Historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, ročník 3, číslo 2, s. 1 - 6.